

KLOSTER

EN JÄMFÖRANDE STUDIE MELLAN
MYNTFYND I MEDELTIDA KLOSTER
OCH KYRKOR PÅ LANDSBYGDEN.

B-uppsats i arkeologi vid Stockholms
Universitet Vårterminen -96

Av Linda Andersson
Handledare Kenneth Jonsson

Innehållsförteckning:

1. Inledning:

a; Syfte	2
b; Klostrens historia	2
c; Myntningens historia	3

2. Metod och avgränsningar

3

3. Analys

3

a; Jämförelse med landsortskyrkor	5
-----------------------------------	---

b; Summa summarum	9
-------------------	---

4. Slutsatser

10

5. Sammanfattning

11

6. Referenser

11

1. Inledning

1.a Syfte

Avsikten med uppsatsen är att jämföra förekomsten av mynt funna i landsortskyrkor med förekomsten i landsortskloster. Jämförelsematerialet är Henrik Klackenbergs bok *Moneta nostra*-Monetarisering i medeltidens Sverige. Klackenberg avser att undersöka fenomenet monetarisering, och han vill studera detta ur ett sk nedifrån-perspektiv, alltså när och hur mynten trängde in i böndernas liv. Klackenberg koncentrerar sitt studium på bönderna eftersom han är av den uppfattningen, att det är först när det kan beläggas att bönderna var indragna i myntcirkulationen som man kan tala om monetarisering i ett sådant bondesamhälle som det medeltida Sverige var. 95% av befolkningen bodde nämligen på landsbygden och det är först då bruk av mynt kan beläggas i dessa miljöer man kan säga att Sverige var monetariserat (Klackenberg 1992, s 41).

Klackenbergs analys är baserad på en registrering av alla mynt präglade före 1520 som hittats i landsortskyrkor och kapell. Materialet har indelats i 50-års perioder. De sex regionerna har indelats efter de medeltida landskapen; Västra Götaland (Västergötland, Dalsland, Värmland); Östra Götaland (Östergötland, Småland, Öland); Svealand (Södermanland, Närke, Västmanland, Dalarna, Uppland, Gästrikland); Norrland (Hälsingland, Medelpad, Ångermanland); Norrbotten (Västerbotten, Österbotten); Finland (Åland, Egentliga Finland, Nyland, Satakunta, Tavastland, Savolax, Karelen). Skåne, Halland och Blekinge tillhörde Danmark och Bohuslän samt Härjedalen tillhörde Norge fram till 1600-talet och har alltså inte tagits med i undersökningen (Klackenberg 1992, s 42,-43).

1.b Klostrens historia

Då min uppsats berör landsortskloster kommer den därför att handla om cistercienserkloster. I det medeltida Sverige fanns tre dominerande ordnar; cistercienserorden under den tidigare medeltiden, tiggardordarna (dominikaner och franciskaner) under 1200-talet och birgittinerorden från slutet av 1300-talet. Den cisterciensiska rörelsen var en reform av den benediktinska. Man ville återupprätta enkelheten och det strikta tillämpandet av benediktinsregeln. Klostren skulle ligga i öde trakter, och medlemmarna skulle ägna sig åt bön och arbete. Det tunga manuella arbetet inom jordbruket utfördes av sk conversi ("omvända"). Dessa var ett slags lekbröder, mestadels illiterata, som utan att ha avlagt klosterlöfte som de fullvärdiga medlemmarna likväl levde efter stränga regler (Lindkvist & Ågren 1985 s 68-69). De kan karakteriseras som en oavlönad arbetskraft, medan de egentliga munkarna upprätthöll korbönen. Sitt namn har orden fått efter moderklostret Cistercium, nuv. Cîteaux, grundat 1098 (NE cistercienser). Det grundades år 1143 av munkar från Clairvaux på kung Sverkers begäran. Kyrkan invigdes år 1185 och blev den Sverkerska ättens gravkyrka. Den heliga Birgitta bodde i klostret i samband med sin make Ulf Gudmarssons död 1344 och fick här inspiration till sin ordensstiftelse. Byggnaderna revs av Gustav Vasa för att lämna material till Vadstena slott (Medeltidens ABC 1985, s 21).

Som ett dotterkloster till Alvastra grundades Varnhem i Västergötland 1150. Munkarna fördrogs för en tid av Erik den heliges hustru Kristina och grundade då ett kloster i Danmark. Så småningom kunde de återvända och klostret gynnades då av den erikska ätten. Varnhem indrogs 1537 av Gustav Vasa och brändes slutligen av danska trupper 1566 (NE Varnhem).

Cistercienserorden innefattade även nunnekloster. Äldst av dem är Vreta kloster i Östergötland. Det var ursprungligen ett benediktinstift som på 1100-talet övergick till cistercienserorden (KLM cistercienser).

Från mitten av samma århundrade härstammar Gudhems kloster i Västergötland. På 1000-talet fanns i Gudhem en kungsgård som tillhörde Uppsala öd, det gudskomplex som i äldre tid bidrog till kungens underhåll (Karlsson 1986, s 1). När kung Karl Sverkersson enligt traditionen instiftade Gudhems kloster upplät han denna gård som bostad åt nunnorna och han överlät även den stora kungsgårdskyrkan åt dem. Nunnorna i Gudhem övergick så småningom till cistercienserorden, och de var särskilt omhuldade av den erikska ätten (Roth 1973, s 14). Genom en testamentsgåva från Erik Erikssons hustru Katarina fick

klostret vid 1200-talets mitt regelrätta stenbyggnader som tillsammans med en om-och tillbyggd klosterkyrka omgav den fyrkantiga klostergården (tidigare var byggnaderna i trä). Även kungarna av Folkungaätten gynnade Gudhem, och förutom de kungliga gåvorna förekom också flertalet privata donationer. Klostret var alltså mycket rikt. År 1527 vände lyckan för klostret då Gustav Vasa genom reformationen lade beslag på kyrkans och klostrens egendomar. Dessutom drabbades Gudhem två år senare av en stor eldsvåda och skadades svårt.

År 1533 fick riddaren Olof Persson klostret i förläning, på villkor att han försörjde de nunnor som ännu fanns kvar i klostret. Efter år 1533 finns inte längre några dokument som upplyser om klosterstiftelsens och nunnornas vidare öden, förmodligen var nunnorna redan under 1530-talet tvungna att lämna klostret (Karlsson 1986, s 2, 5).

Ett nunnekloster är även Riseberga kloster i Närke, grundat ca 1200. Det indrogs av Gustav Vasa och byggnaderna brann sedan ned 1546 (NE Riseberga).

Sveriges sista cistercienserkloster blev Gudsberga kloster i Dalarna och det är även det som är nordligast beläget. Det grundades 1486 och var ett munkkloster. Det fick en kort historia; 1538 bortförlänades det och 1544 befälde Gustav Vasa att dess silver skulle sändas till Stockholm (NE Gudsberga).

De övriga cistercienserklostren i Sverige är: Nydala, Sm, grundat 1143; Roma eller Gutnalia, Go, grundat 1164; Julita eller Säby, Sö, grundat ca 1160, Vårfruberga, Sö, grundat 1233; Askeby, Ög, grundat 1180; Solberga, Go, grundat ca 1240 och Byarum, Sm, grundat 1195 (KHL cistercienser). De finns tyvärr inte med i min sammanställning eftersom de antingen inte är arkeologiskt undersökta eller inte finns i något av de arkiv jag genomsköjt. Roma kloster finns inte heller med i mitt jämförelsematerial, Moneta nostra av Henrik Klackenbergs, eftersom Gotland hade en mycket självständig ställning och hade en egen myntning mellan 1140 och 1450 (Klackenberg 1992, s 43).

1.c Myntningens historia

De första svenska mynten präglades 995-1022 under Olof Skötkonung och 1022-1030 under Anund Jakob. Därefter avstannade myntningen och tog inte fart igen förrän vid 1100-talets mitt. Under äldre medeltid fanns tre olika mynträknings; den svealändska, den götaländska och den gotländska. Mynten räknades i mark, öre, örtug och penningar. Mynten i de olika regionerna hade olika vikt och därmed olika värde. De svealändska mynten var mest värda; enligt svealändsk mynträkning gick 192 penningar på en mark, enligt götaländsk 384 penningar och enligt gotländsk 288 penningar (Jonsson 1995, s 50).

2 Metod och avgränsningar

Myntfynd från aktuella kategorier har registrerats och förts in i tabeller med hjälp av en databas. Dessa tabeller har sedan använts som underlag för en jämförelse med tidigare existerande tabeller för kyrkfynd. Tabellerna har även använts som utgångspunkt för diagram som upprättats för åskådliggörelse. Den geografiska avgränsningen följer Klackenbergs, därför har de aktuella områdena delats in efter den medeltida landskapsindelningen. Härav följer att vissa landskap som under medeltiden tillhörde grannländerna inte medtagits. Även Gotland har uteslutits pga dess mycket självständiga position.

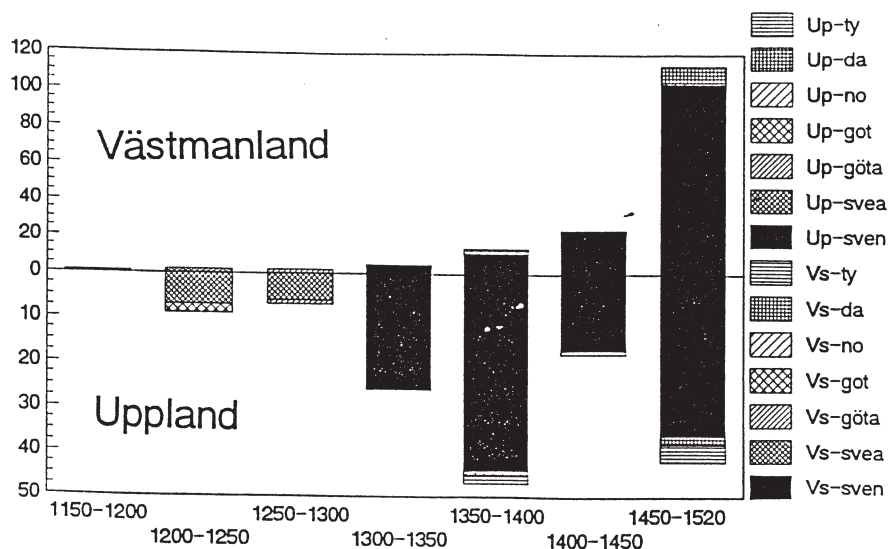
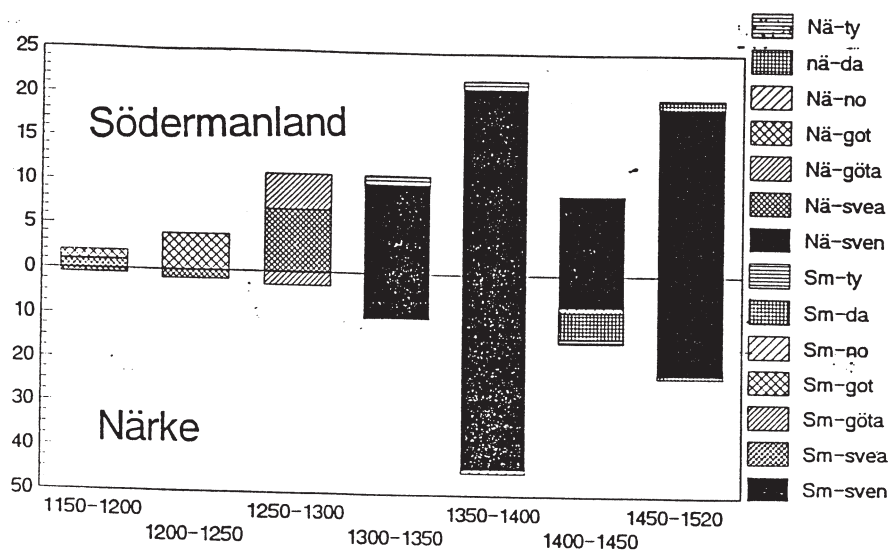
3 Analys

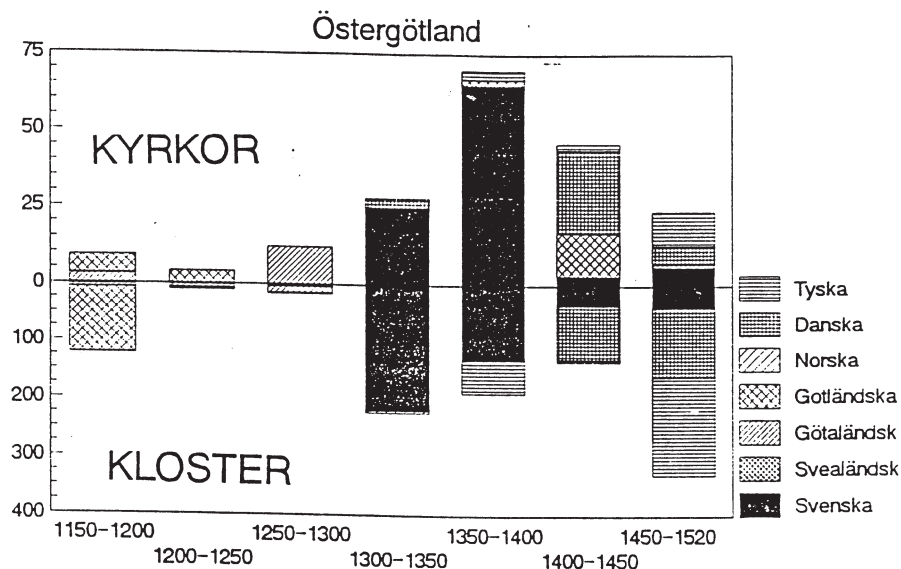
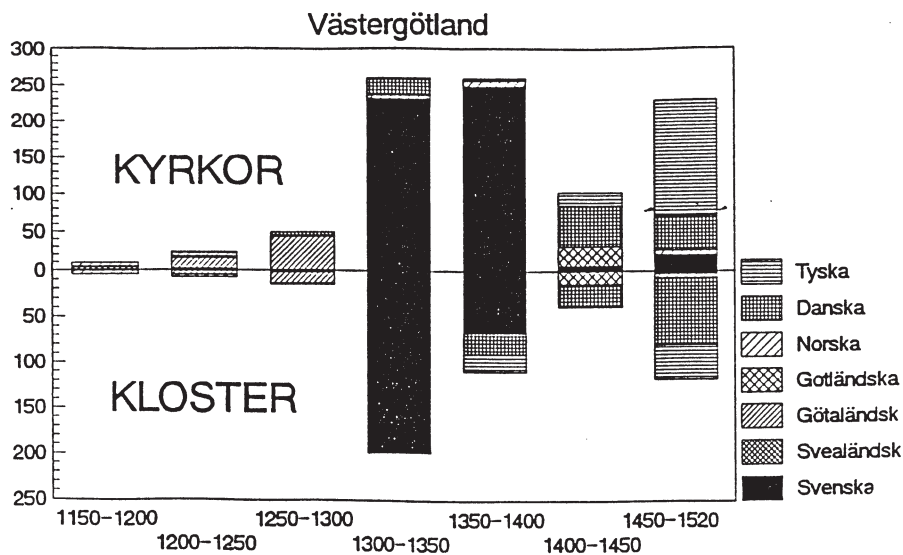
Som en inledning till jämförelsen med kyrkorna presenteras här en studie över förhållandet svenska/utländska mynt under den senare delen av medeltiden. Denna studie är geografiskt avgränsad till Vg, Ög och vissa av Mälardalslandskapen.

Kyrkor och kloster över hela det studerade området uppvisar under den äldre medeltiden ett enhetligt mönster. Fram till 1300-1350 består fynden av en blandning av svealändska, götaländska och gotländska mynt. Då en enhetlig svensk prägling kommer till stånd vid 1300-1350 dominerar denna myntgrupp fullständigt, och fortfarande är mönstret liknande över hela intresseområdet. Det är först vid övergången till perioderna 1400-1450 och 1450-1520 som skillnader uppträder. Antalet utländska mynt tillhörande perioderna 1400-1450 och 1450-1520 är exceptionellt högt i Vg och Ög, både i kyrkor och kloster. De svenska mynten är vid denna tid däremot ytterst fåtaliga. Vid jämförelse av diagrammen för Vg och Ög med dem för Mälardalslandskapen ser man en mycket stor skillnad i proportionerna mellan svenska och

utländska mynt. I Vm, Sm, Up och Nä finns nästan uteslutande svenska mynt, alltså ett helt omvänt förhållande från det som råder i Vg och Ög.

Anledningen till att så få svenska mynt finns i Vg och Ög är förmodligen den brist på svenska mynt som rådde. Myntorterna låg längre upp i landet och mynten förmådde aldrig tränga ner i de sydligare delarna. För att råda bot på myntbristen började man i mitten av 1400-talet att mynta i Söderköping. Det fanns vid denna tid även en stor brist på silver, vilket man försökte åtgärda genom speciella tullar för införsel av varor som skulle betalas i silver. De utländska mynten hade sämre silverhalt än de svenska och detta faktum medförde att det var svårt att introducera svenska mynt i de områden som tidigare haft övervägande utländska mynt. Man fortsatte nämligen använda de utländska mynten som betalningsmedel och smälte ned de svenska (Jonsson, muntl medd, vt 96)

3.a Jämförelse med landsortskyrkor:

Mot bakgrund av det som diskuterats ovan kan man konstatera att Vg och Ög på intet sätt är representativa vad gäller frekvensen av utländska mynt. Detta bör beaktas vid studium av text och diagram nedan.

Svenska mynt:

I kyrkorna i Västergötland är skillnaden i antal inte så stor mellan 1300-1350 och 1350-talet (231 resp. 247 mynt dvs 46% och 49%). Detta antal minskar abrupt mot 1400-1450, då det endast finns 6 mynt (1%), dock ökar antalet åter mot 1450 till 21 ex. (4%), se tab. 1.1.

I Gudhem och Varnhem är mönstret annorlunda. Gudhem har 196 mynt daterade till 1300-1350, vilket motsvarar 74%, och 67 mynt daterade till 1350-1400 (25%). De återstående mynten härstammar från 1450-1520, är tre till antalet och står för 1% av summan.

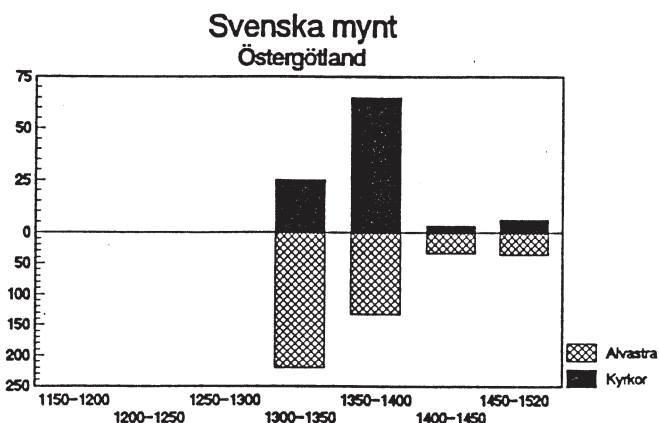
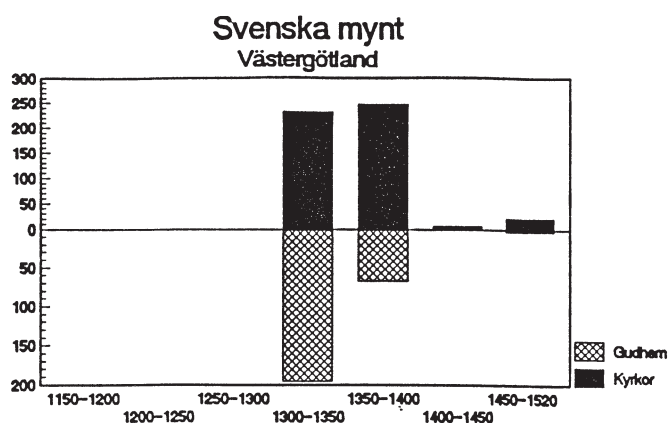
Varnhem har ett färre antal mynt: 9 stycken (53%) daterade till 1300-1350 och 8 stycken (47%) daterade till 1350-1400.

Alvastra har lite mindre skillnad i antal mellan mynt daterade till 1300-1350 och 1350-1400, 220 resp.

132, vilket blir 45% och 27%. Än mindre blir skillnaden mellan 1400-1450 och 1450-1520. Under dateringen 1400-1450 finns 34 mynt (7%) och under 1450-1520 finns 36 mynt (7%). Vreta, Ög, har 5 mynt daterade till 1300-1350, motsvarande 50%, 3 mynt daterade till 1350-1400 (30%) och 2 daterade till 1450-1520 (20%), se tab 1.2a och tab 1.2 b.

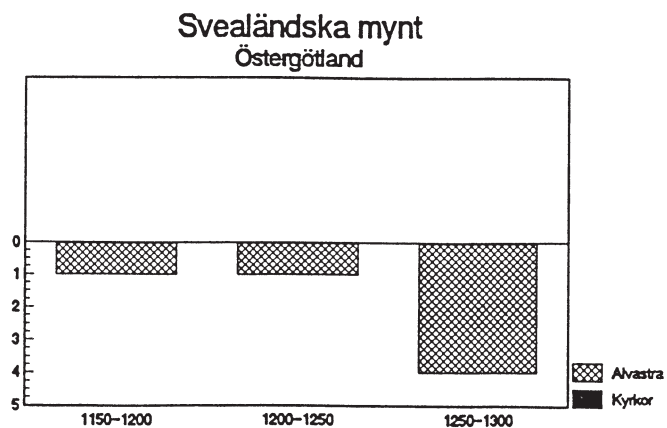
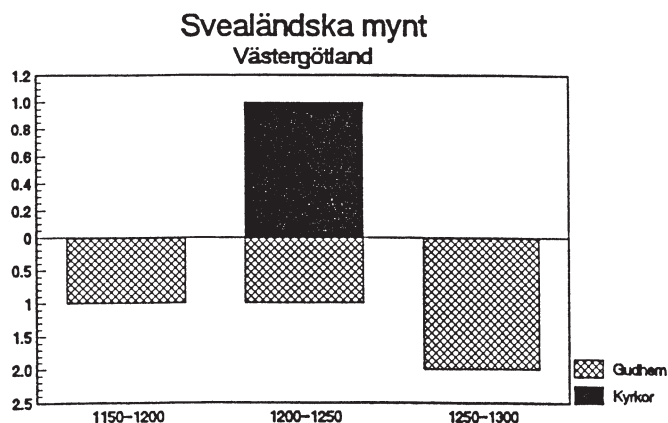
I kyrkorna finns således en markant uppgång av mängden mynt som sorteras under 1350-1400, medan denna uppgång i klostren i stället inträffar gällande mynt daterade till 1300-1350.

I kyrkfynden finns även en kraftigt ökad mängd mynt vid 1450-1520 (från 133 till 512 stycken) medan antalet under denna period endast visar en blygsam ökning från 40 till 43 mynt.

Svealändska mynt:

Det finns inget större antal svealändska mynt i något av klostren, men de mynt som finns visar en annan bild än de myntfynd som finns i kyrkor. I kyrkorna i Västergötland finns bara ett mynt, och detta har daterats till 1200-1250. I Östergötland finns inga alls, se tab.2.1. I Gudhems kloster, Vg, har totalt fyra mynt hittats. Ett har daterats till 1150-1200, ett till 1200-1250 och två till 1250-1300. I Alvastra kloster, Ög, är mönstret detsamma. Även där har ett mynt tillhörande 1150-1200 och ett tillhörande 1200-1250 återfunnits, däremot har ett lite större antal mynt daterade till 1250-1300 hittats, nämligen fyra stycken. Inget av de övriga klostren uppvisar några myntfynd, se tab. 2.2a och tab.2.2b.

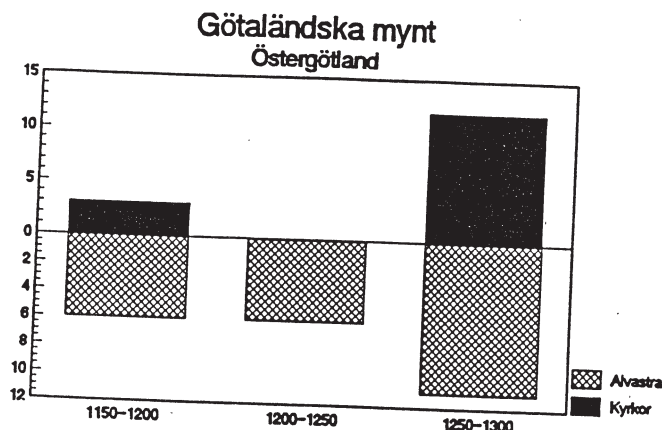
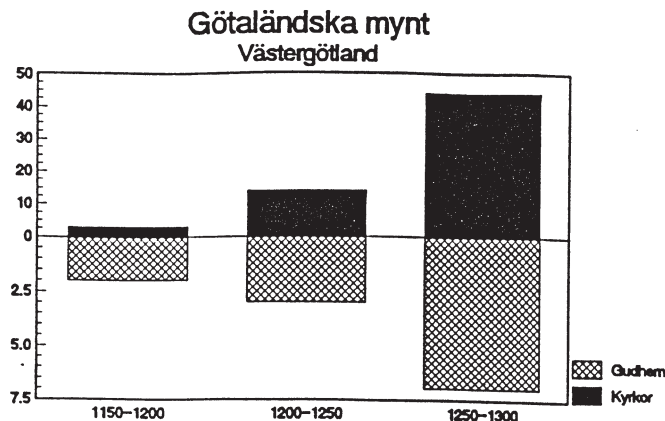

Götaländska mynt:

I Västergötland stämmer kyrk-och klosterfynden överens; en uppgång i myntantalet vid 1250-1300. I kyrkorna återfanns 3 mynt (5%) från 1150-1200, 14 mynt (23%) från 1200-1250 och 44 mynt (72%) från 1250-1300, se tab. 3.1. Gudhem uppvisar inga mynt från 1150-1200, däremot 4 (25%) från 1200-

1250 och 12 (75%) från 1250-1300.

I Alvastra finns lika många mynt daterade till 1150-1200 och 1200-1250, närmare bestämt 6 ex (26%) till varje period. Antalet ökar sedan till 11 ex, alltså 48%, för perioden 1250-1300, se tab. 3.2a och tab. 3.2b. Detta avviker lite från kyrkfynden från Östergötland som inte uppvisar några mynt tillhörande 1200-1250, se tab. 3.1.

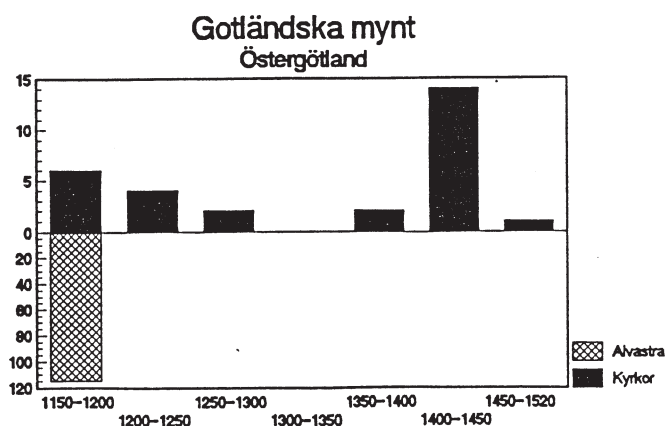
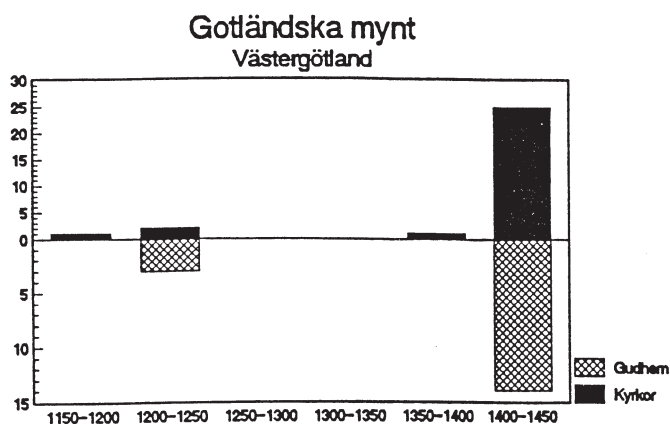
Gotländska mynt:

I Gudhem och Varnhem, dvs Västergötland, stämmer kyrkfynden och klosterfynden överens. Tabellerna uppvisar en liten uppgång vid perioden 1200-1250 (i kyrkornas fall två mynt, 7%, daterade till 1200-1250 i motsats till i Gudhems fall ett mynt, 3%, daterat till 1150-1200 och i Varnhems tre mynt, 18%, under perioden 1200-1250). Under den tidigare perioden, alltså 1150-1200 finns enbart ett mynt i kyrkorna och inga alls i klostren. Hos både kyrkor och kloster finns också en stor ökning av fynd som tillhör perioden 1400-1450. I kyrkorna återfanns 25 mynt (86%) som daterades till denna period, medan endast ett daterades till perioden innan. I Gudhem fanns 14 mynt, motsvarande 82%, som hörde till perioden 1400-1450.

I Varnhem fanns inga mynt alls, utom tre daterade till 1400-1450, se tab. 4.1-4.2b.

Kyrkorna i Östergötland har ett betydligt större antal mynt under perioden 1150-1200 än kyrkorna i Västergötland. Där finns det nämligen sex mynt, motsv 22%. Andelen mynt från 1200-1250 är även den större. Det finns fyra mynt, 15%, från denna period. 1350-1400 finns endast två mynt, 7%, men denna mängd ökar kraftigt under 1400-1450 till 14 mynt, 52%. Därefter sjunker antalet åter till ett mynt, 4%, se tab. 4.1. Alvastra avviker från detta mönster. Där kommer alla mynt nämligen från 1150-1200.

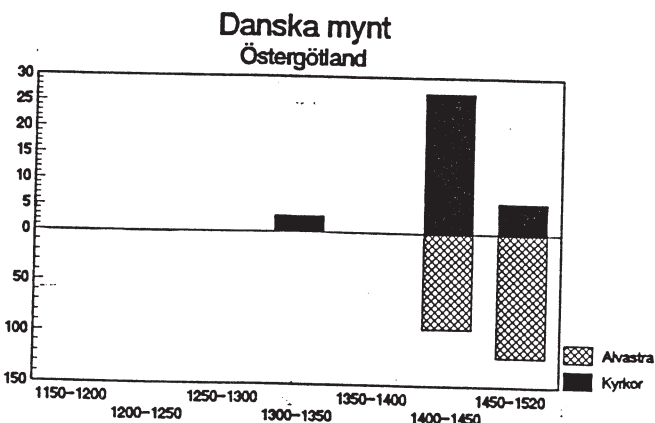
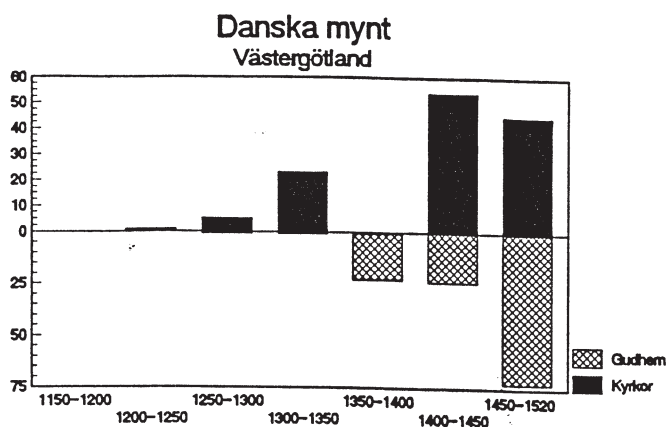
I Vreta finns bara tre mynt sammanlagt, därav är ett mynt daterat till 1200-1250 och två mynt daterade till 1400-1450, se tab. 4.2a och tab. 4.2b.

Vad gäller de danska mynten i Västergötland uppvisar klostren en mer dramatisk utveckling än kyrkorna. I Gudhem fanns inga mynt alls under 1150-1200 och 1200-1250. 1250-1300 och 1300-1350 fanns ett vardera. 1350-1400 har antalet ökat till 23 ex (19%). 1400-1450 ökar antalet ytterligare en aning till 24 ex (20%). 1450-1520 är ökningen kraftig, då återfanns 73 mynt (60%). I Gudhem finns inga mynt förrän 1400-1450, och då finns det endast 5 ex, 1450-1520 finns bara 4 ex, se tab. 5.2a och 5.2b. I kyrkorna är utvecklingen annorlunda; ett mynt (1%) tillhörande 1200-1250 finns, 1250-1300 har antalet ökat till 5 st (4%). För perioden 1300-1350 sker en ökning, då finns 23 mynt, vilket motsvarar 18%. Under den närmast följande perioden finns inga mynt alls, men 1400-1450 sker en ganska kraftig ökning. Då finns nämligen 54 mynt, 42%. Detta antal minskar sedan något till 45 mynt under 1450-1520, alltså 35%, se tab. 5.1

I Alvastra har många danska mynt återfunnits, och inte heller här stämmer fördelningen över perioderna mellan kyrkor och kloster. I Alvastra finns ett mynt vardera under 1150-1200 och 1200-1250. Därefter förekommer inga mynt förrän 1400-1450, men då finns det hela 95 ex (43%). Den följande perioden uppvisar ännu fler mynt, 122 ex (56%). I Vreta finns endast få mynt; 4 ex tillhörande 1400-1450 och 2 ex tillhörande 1450-1520, se tab. 5.2a och 5.2b.

I kyrkorna finns de första mynten 1300-1350, de är då tre till antalet och motsvarar 8%. Under den följande perioden finns inga mynt, men under 1400-1450 finns 27 ex (75%). Därefter minskar antalet åter, det finns då 6 ex, vilket motsvarar 17%, se tab. 5.1.

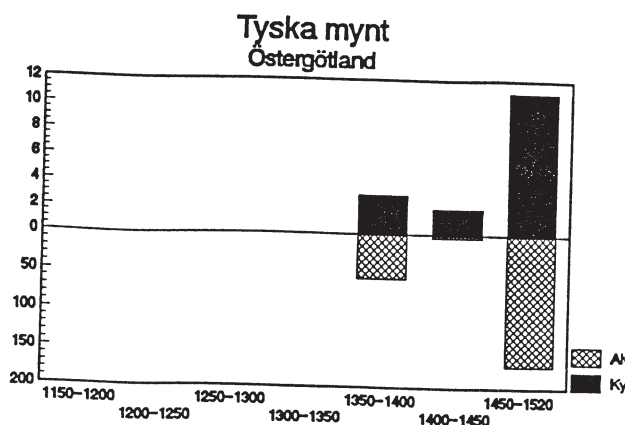
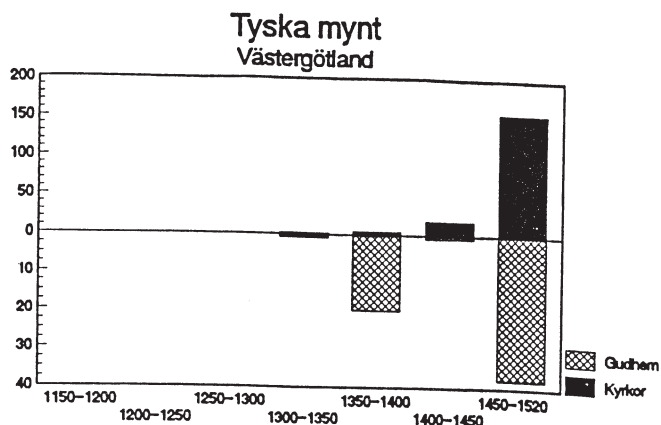

Tyska mynt

Fördelningen i Västergötland stämmer såtillvida att de flesta mynten kan dateras till 1450-1520 (87% hos kyrkorna, 157 mynt, och 63% hos Gudhem, 38 mynt). Utöver detta ser mönstret en aning annorlunda ut; det näst största antalet mynt är beträffande kyrkorna daterade till 1400-1450 (18 mynt, 10%), i Gudhem däremot finns det näst största antalet mynt i perioden 1350-1400 (20 mynt, 33%). Gudhem uppvisar under perioden 1400-1450 endast ett mynt, lika många som under perioden 1300-1350, vilka motsvarar 2% var. Då Gudhem uppvisar sitt näst största antal mynt, finns bara fyra mynt (2%) i kyrkorna.

I Varnhem har endast två mynt hittats. Dessa har daterats till 1350-1400, se tab. 6.1-6.2b.

Alvastra uppvisar ett relativt stort antal tyska mynt. Merparten av dessa (171 st, 73%) tillhör perioden 1450-1520. I kyrkorna har ett ganska litet antal mynt funnits. Även de flesta av kyrkmynten härstammar från 1450-1520, närmare bestämt 11 ex (69%). Perioden då det näst största antalet mynt återfunnits är även den gemensam för kyrkor och kloster nämligen 1350-1400. I Alvastra finns 58 mynt (25%) och i kyrkorna 3 ex (19%). 1400-1450 uppvisar däremot skillnader. I Alvastra har nämligen bara fem mynt (2%) daterats till denna period, medan nedgången i antal beträffande kyrkorna inte alls är lika markant. Kyrkofyndet uppvisar således två mynt (13%) härstammande från denna period, se tab. 6.1-6.2b.

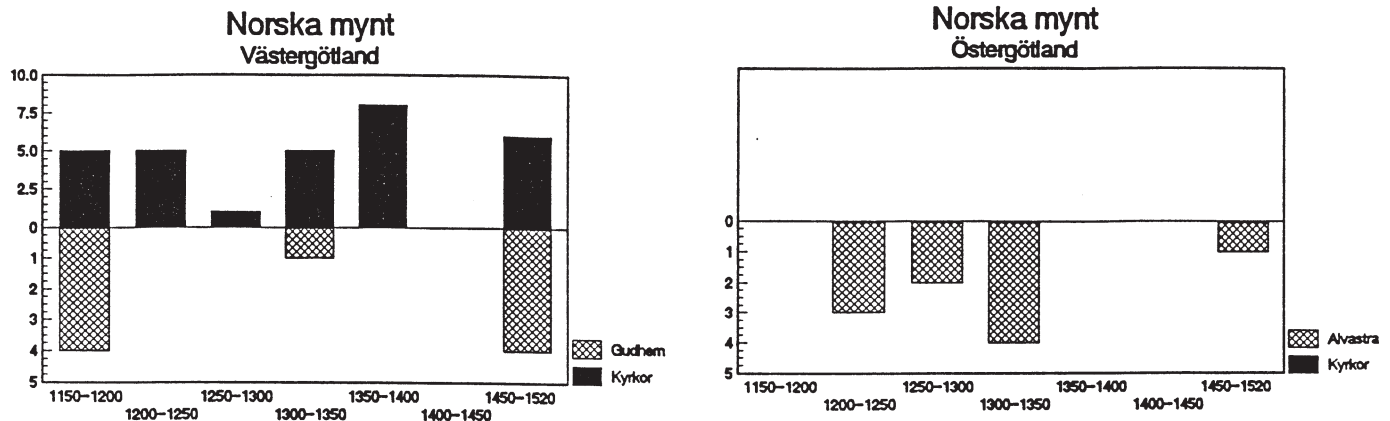
Norska mynt:

I Västergötland är fördelningen beträffande kyrkorna ganska jämn; 1150-1200, 1200-1250 och 1300-1350 har alla fem mynt var, motsvarande 17%. 1250-1300 finns ett mynt (3%), 1350-1400 åtta mynt (27%), 1400-1450 finns inga alls och 1450-1520 finns sex mynt (20%), se tab. 7.1.

I Gudhem är läget annorlunda. Där finns fyra mynt (44%) daterade till 1150-1200, ett mynt daterat till 1300-1350 (11%) och fyra mynt daterade till 1450-1520 (44%). I Varnhem finns bara ett mynt; det är daterat till 1350-1400, se tab. 7.2a och tab. 7.2b.

I Alvastra är fördelningen lite jämnare; där finns tre mynt (30%) daterade till 1200-1250, två mynt (20%) daterade till 1250-1300 och fyra mynt (40%) daterade till 1300-1350. Därefter saknas fynd fram till 1450-1520, då ett mynt (10%) påträffats, se tab. 7.2a och tab. 7.2b.

Kyrkfynd från Östergötland saknas helt.

2.b Summa summarum:

Både i kyrkorna och i klostren har de flesta mynten daterats till 1450-1520, 1 674 mynt beträffande kyrkorna och 461 mynt beträffande klostren. I klostren utgörs den totala summan av dessa proportioner; 209 mynt är tyska, 204 är danska, 43 är svenska och 5 är norska, se tab. 8.2a och tab. 8.2b.

I kyrkorna är fördelningen som följer: 874 tyska mynt, 512 svenska, 231 danska, 25 norska och 21 gotländska, se tab. 8.1.

I klostren finns det näst största antalet mynt i perioden 1300-1350. Den totala summan är 437 mynt varav 430 är svenska, 5 är norska, 1 är tyskt och ett är danskt, se tab. 8.2a och tab. 8.2b.

Hos kyrkorna påträffas det näst största antalet mynt under 1350-1400 perioden; här är 1330 av mynten svenska, 116 tyska, 44 norska och 21 gotländska, se tab. 8.1.

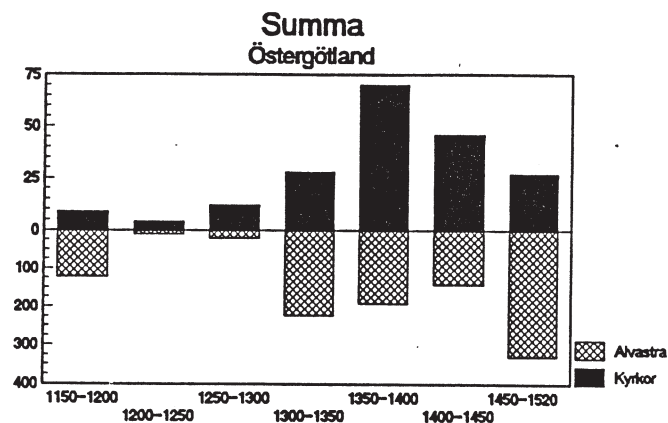
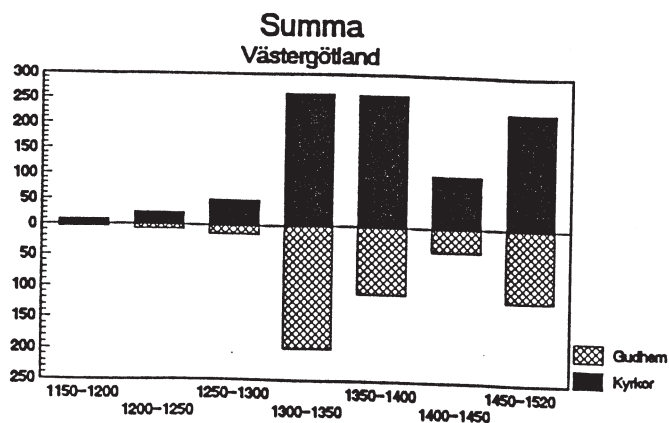
I Gudhem finns de flesta mynten i perioden 1300-1350, det finns då totalt 199 mynt. Merparten av dessa är svenska, nämligen 196 ex. De övriga är norska.

I Varnhem kommer i stället de flesta mynten från den närmast följande perioden, alltså 1350-1400. Det finns då endast 11 mynt.

Även i detta fall är de flesta mynten svenska, 8 st. Dessutom finns två tyska mynt och ett norskt.

Merparten av Alvastras mynt har daterats till 1450-1520, nämligen 330 ex. I detta fall är de flesta mynten tyska, 171 ex. Det näst största antalet består av danska mynt, 122 ex. För övrigt finns 36 svenska mynt och 1 norskt.

De flesta mynt som hittats i Vreta härstammar från 1400-1520. Det rör sig bara om sex mynt och av dessa är fyra danska och två svenska, se tab. 8.2a och tab. 8.2b.

4 Slutsatser

Den allmänna tendensen gällande summorna stämmer väl överens beträffande både Västergötland och Östergötland. Det är anmärkningsvärt att antalet mynt inte skiljer sig till någon större del trots det faktum att kyrkorna är så många fler till antalet (39 kyrkor i Vg och 12 i Ög). Detta kan vara en antydning om att klostren vid denna tid hade uppnått en högre grad av monetarisering. Klostren gynnades också ofta av både privatpersoner och kungligheter och kan ha erhållit vissa av donationerna i form av mynt. Troligen använde sig landsorts-befolkningen mer av byteshandel än av kontanter, vilket kan avspeglas på detta sätt.

Något som är förvånansvärt är det stora antalet gotländska mynt funna under perioden 1150-1200 i Alvastra kloster, och detta är speciellt överraskande eftersom inte ett enda gotländskt mynt tillhörande de följande perioderna återfunnits. En förklaring till denna snedfördelning skulle kunna vara att själva chanserna att mynt från just denna period hittas var större vid denna tid. Exempelvis skulle golvet varit glesare så att mynten lättare skulle kunna tappats. Pga periodindelningen har alla mynt som hamnat på gränsen mellan perioderna förts till 1150-1200, men även om man delar myntantalet mellan de två första perioderna blir trots detta myntantalet större än normalt.

En annan avvikande myntgrupp från Alvastra är de svealändska. Där finns totalt sex mynt, medan det i kyrkorna inte finns ett enda. Även om sex mynt inte är mycket, kan deras förekomst ändå tolkas som att Alvastra hade goda kontakter med Svealand.

Beträffande de norska mynten finns stora skillnader. I Västergötland finns ett ganska jämnt antal mynt. I Gudhem är förekomsten mer sporadisk, och 1350-1400 då kyrkorna uppvisar det största antalet mynt finns inga alls. Eftersom antalet norska mynt funna i Gudhem är litet kan detta naturligtvis vara en slump. Mer anmärkningsvärt är kanske istället det faktum att inga norska mynt alls återfunnits i kyrkorna i Ög, trots deras relativt stora antal i Vg. Här är det istället Alvastra som uppvisar förekomst av norska mynt. I Gudhem är mönstret för förekomst av tyska mynt ovanligt. Där finns ett stort antal mynt förda till perioden 1350-1400, medan det i kyrkorna knappt finns några mynt alls från den perioden.

Detta skulle kunna tyda på att klostren tidigare än befolkningen i övrigt hade kontakter med Tyskland, men om så är fallet måste denna kontakt minskat mycket kraftigt under den närmast följande perioden, medan den istället ökade något hos den övriga befolkningen. Under perioden 1450-1520 är fördelningen mellan kloster och kyrkor ganska jämn. Kanske kan detta vara ett indicium på att nya impulser först nådde de mer internationella klostren innan de nådde ut till den övriga befolkningen. Denna tolkning stämmer dock inte med utvecklingen i Östergötland, där fördelningen är jämn.

De danska mynten i Gudhem visar ett annorlunda mönster än väntat. Där kommer ett ökat antal mynt under perioden 1350-1400 fast motsvarande ökning i kyrkorna kommer 1300-1350. Detta antal förblir dessutom i stort sett konstant under nästföljande period, då det däremot i kyrkorna inträffar en stor ökning vilken sedan minskar något. I stället för en minskning får Gudhem en kraftig ökning. Även Alvastra uppvisar en

ökning mot 1450-1520, men den är betydligt mindre än den i Gudhem. I kyrkorna däremot minskar antalet kraftigt under denna period.

I de övriga kategorierna, dvs götaländska mynt i Vg och Ög, tyska mynt i Ög, gotländska mynt i Vg och svenska mynt i Vg och Ög, stämmer tendenserna i stort.

5 Sammanfattning

Denna uppsats har avsett belysa skillnader och olikheter beträffande frekvens och antal avseende mynt av skilda ursprung. Jämförelsen har skett mellan kloster och kyrkor på landsbygden. Källmaterialet har varit fyndlistor som registrerats i tabeller sedan det geografiskt avgränsats och delats in i perioder med 50-års intervaller.

Resultatet har blivit att klostren uppvisar ett oproportionerligt stort antal mynt i förhållande till det antal som funnits i kyrkor, trots kyrkornas överrepresentation. Av detta kan man dra slutsatsen att klostren vid denna tid hade ett betydligt mer utvecklat monetärt system. Anmärkningsvärt är dessutom det mycket stora antal utländska mynt som återfunnits i lika hög grad i både kyrkor och kloster. Detta visar att den svenska myntningen inte nått till de mer sydliga delarna av Sverige.

6 Referenser och förkortningar

Karlsson, Jan 1986. *Gudhems kloster*. Skaraborg

Klackenberg, Henrik 1992. *Moneta nostra-monetarisering i medeltidens Sverige*. Lund

Lindkvist, Tomas & Ågren, Kurt 1985. *Sveriges medeltid*. Stockholm

Roth, Stig 1973. *Gudhems klosterruin*. Stockholm

KLM- *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 1957. Malmö

Medeltidens ABC 1985. Stockholm

Myntningen i Sverige 995-1995 1995. Red. Jonsson, Kenneth, Nordlind, Ulf & Wischn, Ian.
Numismatiska meddelanden. Stockholm

NE- *Nationalencyklopedin* 1996. Höganäs

Muntliga uppgiftslämnare:

Kenneth Jonsson, Numismatiska Forskningsgruppen.

Förkortningar:

Go- Gotland

Nä- Närke

Sm- Småland

Up- Uppland

Vg- Västergötland

Vm- Västmanland

Ög- Östergötland

Bilagor:**Bilaga 1: Tabeller**

Tabellerna visar fyndens antal i kyrkor resp. kloster fördelat på de olika landskapen, samt detta antal räknat i procent.

Bilaga 2: Karta över Sveriges cistercienserkloster.

Svenska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	0	0	0	231	247	6	21	0	505
Ds	0	0	0	2	6	0	0	0	8
Vr	0	0	0	103	139	4	15	0	261
Ög	0	0	0	25	65	3	6	0	99
Sm	0	0	0	297	583	27	113	0	1020
Öl	0	0	0	34	84	8	23	0	149
Sö	0	0	0	10	21	9	19	0	59
Nä	0	0	0	10	44	7	22	0	83
Vs	0	0	0	5	11	24	104	0	144
Dr	0	0	0	0	2	2	3	0	7
Up	0	0	0	28	44	17	38	0	123
Gä	0	0	0	0	2	0	2	0	4
Hs	0	0	0	0	1	0	3	0	4
Me	0	0	0	3	12	8	30	0	53
Än	0	0	0	15	69	17	112	0	213
Vb	0	0	0	0	0	1	3	0	4

Tabell 1.1

Svenska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr				0	1	4	2	8	15
Riseberga	Nä				0	0	2	0	0	2
Gudhem	Vg				196	67	0	3	0	266
Varnhem	Vg				9	8	0	0	0	17
Alvastra	Ög				220	132	34	36	67	489
Vreta	Ög				5	3	0	2	0	10
					430	211	40	43	75	799

Tabell 1.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr				0	7	27	13	53	100
Riseberga	Nä				0	0	100	0	0	100
Gudhem	Vg				74	25	0	1	0	100
Varnhem	Vg				53	47	0	0	0	100
Alvastra	Ög				45	27	7	7	14	100
Vreta	Ög				50	30	0	20	0	100

Tabell 1.2b

Svealandiska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Ds	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vr	0	2	2	0	0	0	0	0	4
Ög	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sm	1	0	7	0	0	0	0	0	8
Öl	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Sö	0	3	2	0	0	0	0	0	5
Nä	1	2	0	0	0	0	0	0	3
Vs	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Dr	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Up	0	7	8	0	0	0	0	0	13
Gä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mö	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Än	0	7	9	0	0	0	0	0	16
Vb	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 2.1

Svealändska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	1	1	2						4
Varnhem	Vg									
Alvastra	Ög	1	1	4						6
Vreta	Ög	2	2	6	0	0	0	0	0	10

Tabell 2.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	25	25	50	0	0	0	0	0	100
Varnhem	Vg									
Alvastra	Ög	17	17	67	0	0	0	0	0	100
Vreta	Ög									

Tabell 2.2b

Götaländska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	3	14	44	0	0	0	0	0	61
Ds	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Vr	3	6	48	0	0	0	0	0	55
Ög	3	0	12	0	0	0	0	0	15
Sm	1	10	102	0	0	0	0	0	113
Öl	4	0	19	0	0	0	0	0	23
Sö	0	0	4	0	0	0	0	0	4
Nä	0	0	3	0	0	0	0	0	3
Vs	0	0	2	0	0	0	0	0	2
Dr	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Up	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Gä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Me	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Än	0	1	2	0	0	0	0	0	3
Vb	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 3.1

Götaländska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg		4	12						16
Varnhem	Vg	2	3	7						12
Alvastra	Ög	6	6	11						23
Vreta	Ög									
		8	13	30	0	0	0	0	0	51

Tabell 3.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	0	25	75	0	0	0	0	0	100
Varnhem	Vg	17	25	58	0	0	0	0	0	100
Alvastra	Ög	26	26	48	0	0	0	0	0	100
Vreta	Ög									

Tabell 3.2b

Gotländska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	1	2	0	0	1	25	0	0	29
Ds	0	0	0	0	0	3	0	0	3
Vr	3	1	0	0	1	5	1	0	11
Ög	6	4	0	0	2	14	1	0	27
Sm	6	16	0	0	6	176	18	0	222
Öl	19	37	0	0	11	193	1	0	261
Sö	1	4	0	0	0	0	0	0	5
Nä	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Vs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dr	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Up	0	2	0	0	0	0	0	0	2
Gä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Me	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Än	1	2	0	0	0	0	0	0	3
Vb	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 4.1

Gotländska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg		3				14			17
Varnhem	Vg						3			3
Alvastra	Ög	115								115
Vreta	Ög		1				2			3
		115	4	0	0	0	19	0	0	138

Tabell 4.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	0	18	0	0	0	82	0	0	100
Varnhem	Vg	0	0	0	0	0	100	0	0	100
Alvastra	Ög	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Vreta	Ög	0	33	0	0	0	67	0	0	100

Tabell 4.2b

Danska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	0	1	5	23	0	54	45	0	128
Ds	0	0	0	0	0	0	4	0	4
Vr	0	0	3	6	0	31	20	0	60
Ög	0	0	0	3	0	27	8	0	38
Sm	0	6	58	94	0	125	97	0	378
Öl	0	0	0	0	0	19	21	0	40
Sö	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Nä	0	0	0	0	0	6	1	0	7
Vs	0	0	0	0	0	0	9	0	9
Dr	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Up	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Gä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Me	0	0	0	0	0	0	1	0	1
An	0	0	0	0	0	2	22	0	24
Vb	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 5.1

Danska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr							3		3
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg			1	1	23	24	73		122
Varnhem	Vg						5	4		9
Alvastra	Ög	1	1				95	122		219
Vreta	Ög						4	2		6
		1	1	1	1	23	128	204	0	359

Tabell 5.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr	0	0	0	0	0	0	100	0	100
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	0	0	1	1	19	20	60	0	100
Varnhem	Vg	0	0	0	0	0	56	44	0	100
Alvastra	Ög	0	0	0	0	0	43	56	0	100
Vreta	Ög	0	0	0	0	0	67	33	0	100

Tabell 5.2b

Tyska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	0	0	0	1	4	18	157	0	180
Ds	0	0	0	0	0	0	3	0	3
Vr	0	0	0	0	0	3	82	0	85
Ög	0	0	0	0	3	2	11	0	16
Sm	0	0	0	12	77	68	574	0	731
Öl	0	0	0	2	28	32	36	0	98
Sö	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Nä	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Vs	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Dr	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Up	0	0	0	0	2	1	4	0	7
Gä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Me	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Än	0	0	0	0	0	1	6	0	7
Vb	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 6.1

Tyska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg				1	20	1	38		60
Varnhem	Vg					2				2
Alvastra	Ög					58	5	171		234
Vreta	Ög									
		0	0	0	1	80	6	209	0	296

Tabell 6.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	0	0	0	2	33	2	63	0	100
Varnhem	Vg	0	0	0	0	100	0	0	0	100
Alvastra	Ög	0	0	0	0	25	2	73	0	100
Vreta	Ög									

Tabell 6.2b

Norska mynt, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	5	5	1	5	8	0	6	0	30
Ds	0	0	6	1	0	0	1	0	8
Vr	8	9	53	26	23	0	5	0	124
Ög	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sm	2	0	3	21	7	0	8	0	41
Öl	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Sö	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nä	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Vs	0	0	0	0	2	0	1	0	3
Dr	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Up	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Gå	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Me	0	0	0	0	1	0	0	0	1
An	0	0	0	1	1	0	1	0	3
Vb	0	0	0	0	0	0	1	0	1

Tabell 7.1

Norska mynt, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	4			1			4		9
Varnhem	Vg					1				1
Alvastra	Ög		3	2	4			1		10
Vreta	Ög	4	3	2	5	1	0	5	0	20

Tabell 7.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr									
Riseberga	Nä									
Gudhem	Vg	44	0	0	11	0	0	44	0	100
Varnhem	Vg	0	0	0	0	100	0	0	0	100
Alvastra	Ög	0	30	20	40	0	0	10	0	100
Vreta	Ög									

Tabell 7.2b

Summa, kyrkor

	1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Vg	9	23	50	281	280	103	229	75	1010
Ds	0	0	7	3	6	3	8	2	29
Vr	14	18	104	135	183	43	124	81	662
Ög	9	4	12	28	70	48	27	27	223
Sm	10	32	169	425	678	402	812	210	2738
Öt	23	37	22	38	123	254	88	23	608
Sö	1	7	6	11	22	9	21	3	80
Nä	1	2	3	10	45	15	23	2	101
Vs	0	0	3	5	14	24	114	2	182
Dr	0	0	0	0	2	2	4	0	8
Up	0	9	8	28	47	18	42	8	158
Gä	0	0	0	0	2	0	2	0	4
Hs	0	0	0	0	1	0	3	1	5
Me	0	2	1	3	13	8	32	4	63
An	1	10	11	17	70	20	141	14	284
Vb	0	0	0	0	0	1	4	0	5

Tabell 8.1

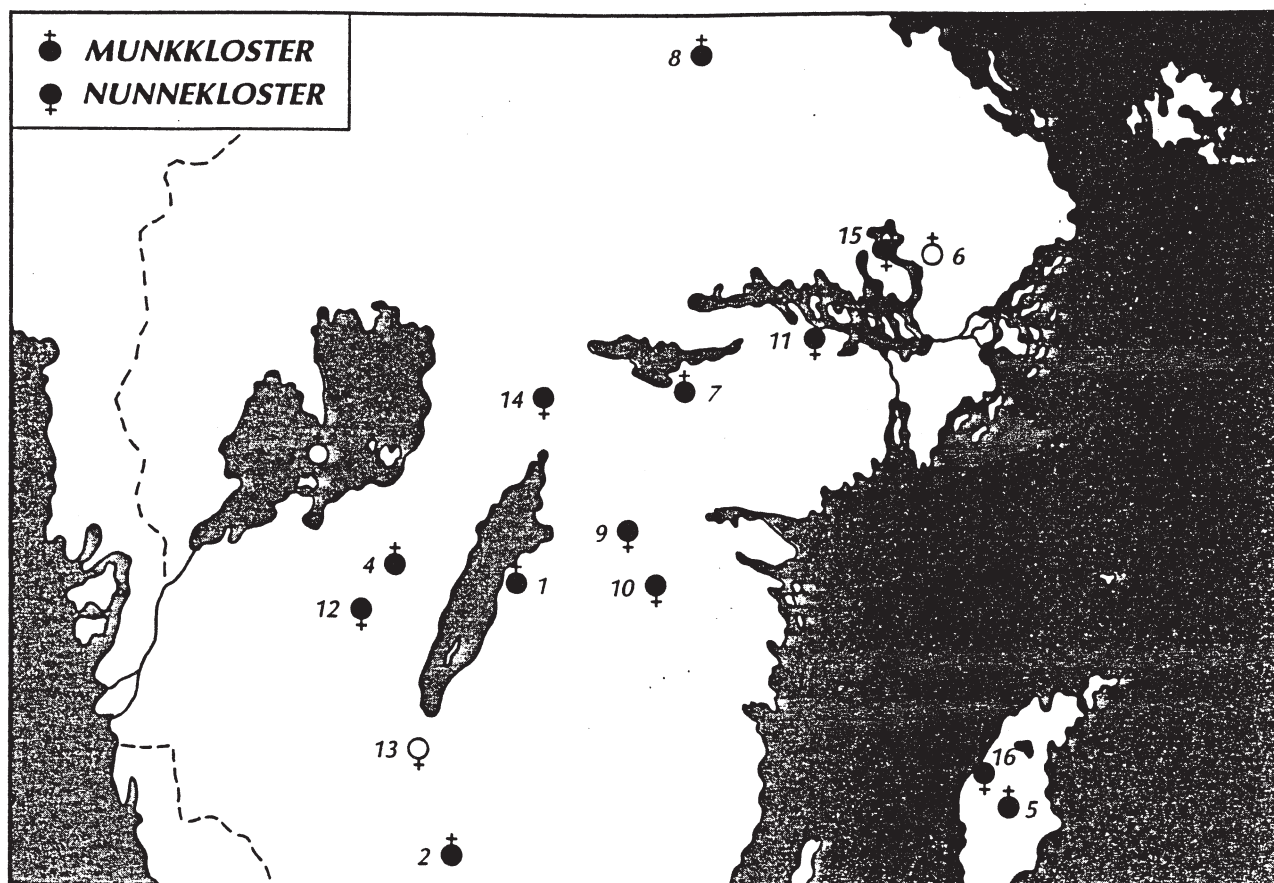
Summa, kloster

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr	0	0	0	0	1	4	5	8	18
Riseberga	Nä	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Gudhem	Vg	5	8	15	199	110	39	118	28	522
Varnhem	Vg	2	3	7	9	11	8	4	3	47
Alvastra	Ög	123	11	22	224	193	143	330	164	1210
Vreta	Ög	0	1	0	5	3	6	4	0	19
		130	23	44	437	318	202	461	203	1818

Tabell 8.2a

		1150	1200	1250	1300	1350	1400	1450	Med	Total
Gudsberga	Dr	0	0	0	0	6	22	28	44	100
Riseberga	Nä	0	0	0	0	0	100	0	0	100
Gudhem	Vg	1	2	3	38	21	7	23	5	100
Varnhem	Vg	4	6	15	19	23	17	9	6	100
Alvastra	Ög	10	1	2	19	16	12	27	14	100
Vreta	Ög	0	5	0	26	16	32	21	0	100

Tabell 8.2b

SVENSKA CISTERCIENSERKLOSTER

<u>KLOSTER</u>	<u>TIDPUNKT FÖR GRUNDANDE</u>	<u>KLOSTER</u>	<u>TIDPUNKT FÖR GRUNDANDE</u>
1 Alvastra	1143	10 Askeby	1162-1167
2 Nydala	1143	11 Vårfruberga	under 1160-talet vid Fogdö kyrka, flyttat några km till Vårfruberga på 1270-80-talen.
3 Lurö	vid 1140-talets mitt, flyttat till Varnhem.	12 Gudhem	under 1160-talet (1161?), belagt i brev från omkr. år 1175
4 Varnhem	1150	13 Byarum	under 1170- eller 1180-talet, flyttat till Sko.
5 Roma	1164	14 Riseberga	mellan 1195-1200
6 Viby	vid 1160-talets mitt, flyttat till Julita	15 Sko	under 1230-talet
7 Julita	under 1180-talet	16 Solberga	mellan 1233-1246 alldeles utanför Visby
8 Gudsberga	1477		
9 Vreta	1162 som cistercienserkloster, möjligen grundat redan vid 1100-talets början som benediktinerstift.		

Efter Karlsson 1986

